

Kitoks požiūris į gimtosios lietuvių kalbos mokymą 9–10 klasėse

Vilija SALIENĖ

Lietuvos edukologijos universitetas

Lietuvių kalbos ir literatūros didaktikos katedra

T. Ševčenkos g. 31,

LT – 03111 Vilnius

vilija.saliene@vpu.lt

A Different Approach to Teaching the Mother Tongue (Lithuanian) in Forms 9–10

Santrauka

Gimtoji lietuvių kalba, kaip mokomasis dalykas, yra ypatingas, nes dalyko turinyje susipina įvairios kultūrinės, socialinės, pažintinės ir kt. temos. Keičiantis ugdymo programoms, kinta ir požiūris į dalyko mokymą. Požiūrio kaitą lemia programų didaktinės nuostatos, tikslai ir uždaviniai ir vadovėlių autorių matymas, kaip programa gali būti realizuojama. Ne mažiau svarbi yra mokinių kaita, susijusi su poreikiu pažinti, veikti, įprasminti savo veiklą. Lietuvių kalba, kaip ir bet kuris kitas mokomasis dalykas, turėtų padėti mokiniui save realizuoti, taigi suprantama, kad keičiantis socialinei, kultūrinei aplinkai, individualiems mokinių poreikiams, mokyklų tikslams požiūris į gimtosios lietuvių kalbos ugdymą negali likti sustabarėjęs. Požiūrio kaitą geriausiai iliustruoja

ugdymo programose formuluojami tikslai, uždaviniai, didaktinės nuostatos. Programose formuluojamus tikslus ir pateikiamą ugdymo turinį realizuoja mokykliniai vadovėliai ir kitos mokymo priemonės.

Šio straipsnio **tikslas** – aptarti požiūrio į lietuvių kalbos mokymą 9–10 klasėse kaitą. **Tyrimo objektas** – lietuvių kalbos programos pagrindinei mokyklai, naujausias lietuvių kalbos vadovėlis 9–10 klasei. **Tyrimo uždaviniai** – nustatyti požiūrio į lietuvių kalbos mokymą kaitos linkmes; aptarti, kaip požiūrio kaita, įvardyta programose, realizuojama vadovėliuose. Tyrimo **metodas** – dokumentų ir šaltinių analizė ir apibendrinimas, analitinis aprašomasis.

Esminiai žodžiai: *gimtoji lietuvių kalba, požiūrio į ugdymą kaita, kompetencijų ugdymas.*

Summary

The mother tongue (Lithuanian), as a school subject, is special because of its dual function (as the basic school subject and the basis for learning other school subjects) and the overlap of different cultural, social, cognitive, and other topics in the content of this school subject. The core content of the subject does not change with amendments of the curriculum, yet the approach to teaching the subject has been changing. This change is being caused by the didactic provisions, aims, and objectives of the curriculum, as well as the understanding of the authors of textbooks on how the curriculum should be realised. Changing pupils and their needs to know, act and give meaning to their activities are none the less important. Changes in pupils are also dictated by their nature: growing pupils gain knowledge, improve, develop their personality, and learn to live and realise their potential in the modern world and their closest cultural and social environment.

The Lithuanian language, like any other school subject, should help learners to realise their potential. In view of the changing social and cultural environment, individual needs of pupils, and school objectives, the approach to teaching the mother tongue (Lithuanian) therefore cannot remain rigid. The change in the approach is best illustrated by the aims, objectives, and didactic provisions formulated in the curriculum. Subsequently, the aims and content of the curriculum are reflected in textbooks and other teaching aids. Many valid textbooks for the Lithuanian language present the subject matter essentially traditionally and adhere to the sequence of topics provided in the curriculum. The 2011 Lithuanian language textbooks and student books, however, feature an unconventional approach to language teaching.

The **aim** of this article is to discuss the change in the approach of teaching the Lithuanian language

in grades 9–10. The **object of study** is the latest Lithuanian language textbook for grades 9–10 covering the basic education Lithuanian language curriculum. The **objectives of the study** are to identify the trends of the changing approach to teaching the Lithuanian language and to discuss how the change

in approach stipulated in the curriculum is realised in the textbooks. The **method of the study** is the analysis and summary of documents and sources (analytical description).

Keywords: *mother tongue (Lithuanian), change in approach to education, competence development.*

Išvadinės pastabos

Švietimas yra neatsiejama kultūros dalis. Mokykla yra ta grandis, kuri, šalia šeimos, labiausiai turėtų ugdyti vaiką. Gimtoji lietuvių kalba, kaip mokomasis dalykas, yra ypatingas, nes atlieka dvejopą funkciją (kaip gimtoji kalba, t. y. pagrindinis mokomasis dalykas, ir kaip pagrindas kitų dalykų mokymuisi), o dalyko turinyje susipina įvairios kultūrinės, socialinės, pažintinės ir kt. temos. Esminis dalyko turinys nesikeičia keičiantis ugdymo programoms, tačiau požiūris į dalyko mokymą kinta, dėl to nuolat diskutuojama. Požiūrio kaitą lemia programų didaktinės nuostatos, tikslai ir uždaviniai ir vadovėlių autorių matymas, kaip programa gali būti realizuojama. Ne mažiau svarbi yra mokinių kaita, susijusi su poreikiu pažinti, veikti, įprasinti savo veiklą. Mokinio kaitą diktuoja ir jo prigimtis: augdamas jis semiasi žinių, tobulėja, formuojasi kaip asmenybė, mokosi gyventi ir save realizuoti moderniam pasaulyje ir sau artimoje kultūrinėje ir socialinėje aplinkoje (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Lietuvių kalba, kaip ir bet kuris kitas mokomasis dalykas, turėtų padėti mokiniui save realizuoti, taigi suprantama, kad keičiantis socialinei, kultūrinei aplinkai, individualiems mokinių poreikiams, mokyklų tikslams požiūris į gimtosios lietuvių kalbos ugdymą negali likti sustabarėjęs. Požiūrio kaitą geriausiai iliustruoja ugdymo programose formuluojami tikslai, uždaviniai, didaktinės nuostatos. Programose formuluojamus tikslus ir pateikiamą ugdymo turinį realizuoja mokykliniai vadovėliai ir kitos mokymo priemonės. Dauguma galiojančių lietuvių kalbos vadovėlių¹ dalyko turinį pateikia iš esmės tradiciškai, laikomasi programoje pateiktų temų chronologijos. 2011 metų lietuvių kalbos vadovėlis ir mokinio sąsiuviniai² iliustruoja netradicinį autorių požiūrį į kalbos mokymą (šiam straipsnyje bus remiamasi šiuo vadovėliu).

Šio straipsnio **tikslas** – aptarti požiūrio į lietuvių kalbos mokymą 9–10 klasėse kaitą. **Tyrimo objektas** – lietuvių kalbos programos pagrindinei mokyklai, naujausias lietuvių kalbos vadovėlis 9–10 klasei. **Tyrimo uždaviniai** – nustatyti požiūrio į lietuvių kalbos mokymą kaitos linkmes; aptarti, kaip požiūrio kaita, įvardyta programose, realizuojama vadovėliuose. Tyrimo **metodas** – dokumentų ir šaltinių analizė ir apibendrinimas, analitinis aprašomasis.

Esminiai 2008 metų pagrindinio ugdymo lietuvių kalbos programos aspektai

Pagrindinio ugdymo (5–10 klasių) bendrojoje gimtosios lietuvių kalbos programoje³ dalyko turinys pateikiamas koncentrais. 2008 metų programoje kalbos turinys suprantamas kaip keturių kalbinės veiklos rūšių – kalbėjimo, klausymo, skaitymo, rašymo – derinys. Į šias kalbinės veiklos rūšis integruojami kalbos sistemos (kalbos pažinimo) dalykai.

2008 metų programoje, be gebėjimų ir pasiekimų, pabrėžiamas bendrųjų ir dalykinių kompetencijų ugdymas. Kompetencija suprantama kaip integrali žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma. Visame ugdymo procese svarbiausios ugdytinės kompetencijos yra šios: mokėjimo mokytis, komunikavimo, kultūrinė, pažinimo, socialinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninė. Lietuvių kalbai, kaip mokomajam dalykui, svarbiausios būtų komunikavimo ir mokėjimo mokytis kompetencijos (iniciatyvumo ir kūrybingumo, kultūrinė kompetencijos labiau akcentuotinos literatūros pamokose).

2008 metų programose ryški integracijos idėja, gyva dar nuo tautinės mokyklos koncepcijos (1989–1990)⁴. Integravimas suprantamas ir kaip bendrųjų gebėjimų, tokių kaip komunikavimo gimtąja ir kitomis kalbomis, kritinio ir kūrybinio mąstymo, mokymosi, informacinių, bendradarbiavimo, ugdy-

¹ Žr. galiojančių vadovėlių sąrašą www.sac.smm/mokymosi ištekliai/galiojančių vadovėlių sąrašas [žiūrėta 2011-12-20].

² Salienė V., Smetona A. *Lietuvių kalba. Vadovėlis 9–10 klasei*. Pirmą knygą *Skaityk*. Antrą knygą *Rašyk*. Trečią knygą *Kalbu*. Priedai. *Skaityk*. Mokinio sąsiuvinis. *Rašyk*. Mokinio sąsiuvinis. *Kalbu*. Mokinio sąsiuvinis. Vilnius: Tyto alba, 2011.

³ www.pedagogika.lt/pradinio_ir_pagrindinio_ugdymo_bendrosios_programos_2008/pagrindinis_ugdymas/kalbos [žiūrėta 2011-12-20].

⁴ *Tautinė mokykla 2. Ugdymo turinio koncepcijų projektai*. Kaunas: Šviesa, 1990.

mu, ir kaip atskirų mokomųjų dalykų integracija, ir kaip galimybė perkelti turimas žinias ir gebėjimus į kitų dalykų pamokas. Keturių kalbinės veiklos rūšių dėmė pagrįstai laikoma ne integracija, o vidiniais dalyko ryšiais.

Lietuvių kalbos vadovėlio 9–10 klasei paskirtis

Lietuvių kalbos vadovėlis, kaip ir bet kurio kito mokomojo dalyko vadovėlis, yra knyga, skirta mokytojui, ir savarankiško mokymo(si) vadovas, skirtas mokiniui. Dvejopa vadovėlio paskirtis lemia ir mokomosios medžiagos atrankos ir pateikimo principus, užduočių tipus ir kt.

Vadovėlis yra pagrindinis daugkartinio naudojimo spausdintas mokymo(si) šaltinis, todėl autoriai laikosi nuostatos, kad vadovėlyje neturi būti užduočių ir pratimų, kuriuose reikėtų įrašyti raides, dėlioti skyrybos ženklus ir kt. Tokio pobūdžio užduočių pateikimas vadovėlyje vyresniųjų klasių mokiniams metodiškai netikslus: perrašinėdami į sąsiuvinius pratimus mokiniai sugaišta daug laiko (nurašinėjimo be klaidų įgūdžiai lavinami pradinėje mokykloje), taupydami laiką mokytojai dažnai siūlo išrašyti tik žodžius su praleistomis raidėmis arba sakinius, kuriuose trūksta skyrybos ženklų, – tokiu būdu ortogramos ir punktogramos izoliuojamos, mokiniai neskaito sakinio, nesuvokia prasmės, o tai lemia nemažą kiekį daromų klaidų.

Pagrindinės pristatomo vadovėlio funkcijos yra šios: 1) vadovėlis padeda formuoti vertybines nuostatas (tai įgyvendinti padeda pateikiami skaityti negrožiniai tekstai); 2) vadovėlis plėtoja bendruosius (komunikacinius, pažintinius), dalykinius (teksto kūrimo, teksto suvokimo, kalbos sistemos pažinimo ir taikymo ir kt.) gebėjimus; 3) vadovėlis skatina taikyti įvairias mokymo(si) strategijas; 4) vadovėlyje pateikiamos užduotys plėtoja per literatūros pamokas suformuotus gebėjimus, skatina sieti per kitų dalykų pamokas (užsienio kalbų, socialinių mokslų, menų, etikos) įgytas žinias su lietuvių kalbos mokomąja medžiaga; 5) vadovėlyje pateikiama tik būtina teorinė medžiaga, padedanti siekti taisyklingo ir tikslingo kalbos vartojimo žodžiu ir raštu. Siekiant įgyvendinti šias funkcijas, buvo pasirinkti specifiniai vadovėlio medžiagos pateikimo principai.

Vadovėlio sandara ir medžiagos pateikimo principai

Kadangi mokomoji medžiaga programoje pateikiama koncentrais, autoriai parengė vieną vadovėlį

dviem klasėms. Manytina, kad taip mokytojui bus lengviau matyti ugdymo proceso visumą. Vadovėlis sąlygiškai suskirstytas į tris temines dalis: SKAITAU, RAŠAU, KALBU (visose dalyse siejamos keturių kalbinės veiklos rūšių užduotys). Atskirą dalį sudaro PRIEDAI, kurie turėtų būti parankinė knygelė kiekvienoje pamokoje. Visos trys dalys pradedamos kartojimu ir baigiamos apibendrinimu, todėl mokytojas gali pradėti dirbti nuo tos dalies, kuri jam priimtinesnė. Paminėtina, kad kiekvienos dalies pradžioje prisimenama tai, ką mokiniai ta tema jau mokėsi, todėl kartojimo skyriuje, esančiame SKAITAU dalies pradžioje, akcentuojami svarbiausi dalykai, be kurių negalima pradėti nagrinėti naujo kurso. Autoriai siūlo tokią vadovėlio dalių seką: SKAITAU, RAŠAU, KALBU.

Pateikdami temas, autoriai stengėsi sieti jas su praktiniais mokinių poreikiais, pvz., viešajam kalbėjimui svarbu taisyklingai kirčiuoti, todėl kirčiavimas pateikiamas prieš sakininės kalbos skyrių; sintaksė labai svarbi rašymui, taigi ji pateikiama dalyje RAŠAU. Atkreiptinas dėmesys, kad kalbotyros pradmenų, leksikos, dialektologijos kursai nepateikiami kaip atskiri. Autorių manymu, jie turėtų būti integruoti į sakininės ir rašytinės kalbos ugdymo darbus, t. y. žinios apie kalbą ir kalbininkus yra puiki medžiaga mokant suprasti skaitomus dalykinius tekstus, skirti funkcinis stilius, todėl šie kursai pateikiami SKAITAU dalyje.

Vadovėlyje pateikiama teorinė medžiaga, tekstai ir užduotys. Visa medžiaga planuojama pamokomis, vadovėlyje vienos pamokos medžiaga pateikiama viename atvarte. Vadovėlyje nepateikiama medžiaga tų pamokų, kurios skiriamos kontroliniams darbams pasiruošti, rašyti ir analizuoti. Šios pamokos yra individualios kiekvienoje klasėje, todėl joms pasiruošti gali padėti mokytojo parengtos ir mokinio sąsiuvinyje bei vadovėlyje esančios užduotys. Prieš kiekvieną skyrių formuluojami atitinkamo skyriaus tikslai, nurodomi svarbiausi ugdomi gebėjimai, nagrinėjamos temos. Taip pat formuluojamas kiekvienos pamokos pagrindinis uždavinys, t. y. tai, ką mokiniai pamokos pabaigoje turi mokėti, suprasti, gebėti atlikti ir kt., nurodomos svarbiausios sąvokos, su kuriomis mokiniai bus supažindinami, ko bus mokoma(si), pateikiamos nuorodos į mokinio sąsiuvinį, kuriame bus daugiau užduočių; kiekvienos pamokos pabaigoje pateikiama tai, kas buvo svarbiausia (rėmelyje). Atvarto rubrikos – *Svarbu, Aiškinuosi kartu su mokytoju, Nagrinėju, Apibendrinu* – padeda struktūrinti medžiagą, ugdo mokinių mokėjimo mokyti kompetenciją.

Vadovėlyje užduotys pateikiamos sunkėjančia tvarka, t. y. siekiama pateikti sudarytą užduočių

sistemą, o ne atskiras užduotis. Toks užduočių pateikimas sudaro galimybių diferencijuoti darbą: silpnesnieji mokiniai gali atlikti ne visas užduotis, bet nuosekliai sunkėjančias, o stipresnieji gali neatlikti pačių lengviausių užduočių, bet atlikti sunkesnes užduotis. Numatyti įvairūs užduočių patikrinimo būdai: konsultacijos su mokytoju, darbas su suolu draugu, darbas grupėse, informacijos paieška žodyne, žinyne, internete ir kt.

Tekstai pateikiami turint kelis tikslus: vienu atveju tai iliustracinė medžiaga teorinėms sąvokoms bei medžiagai paaiškinti, kitu atveju – medžiaga užduotims atlikti; tekstai, kuriuose prasmė reiškia ne vien verbaliniais ženklais, pateikiami ir kaip teiginių iliustracijos, ir kaip nagrinėjimo objektas. Visais tekstų pateikimo atvejais jie **nagrinėtini kaip tekstai**, o ne tik kaip papildoma medžiaga.

Vadovėlyje esančios nuorodos iš vieno skyriaus į kitą (ar iš užduoties į užduotį) reikalingos norint sieti panašias temas, mokyti apibendrinti, lyginti, gretinti kalbos reiškinius, taupyti pamokos laiką.

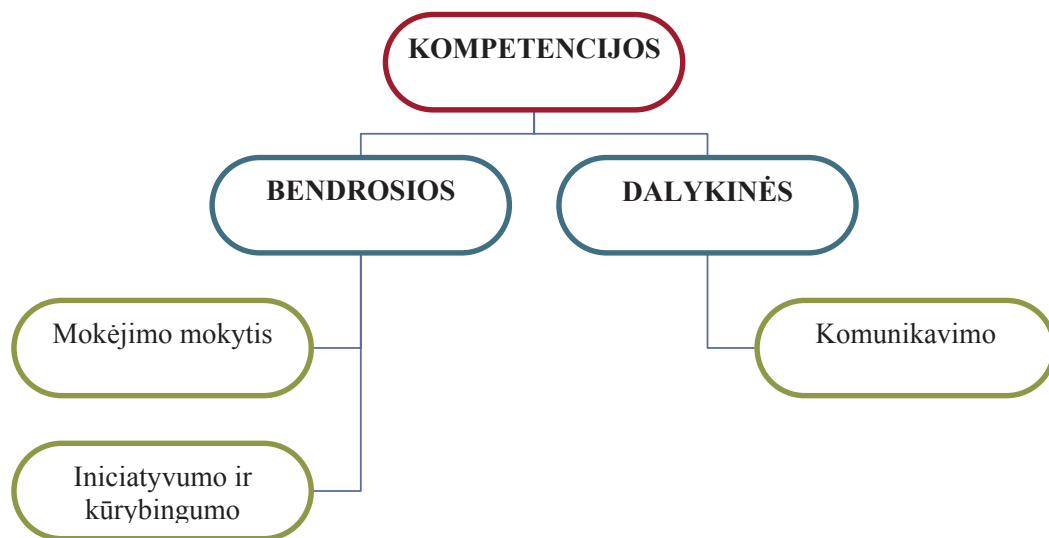
Kaip vadovėlio medžiaga padeda ugdyti kompetencijas?

Vadovėlyje siekiama ugdyti bendrąsias ir dalykines kompetencijas (Kompetencijos, 2011; Rekomendacija, 2005). Šiame straipsnyje aptarsime dvi svarbiausias ugdytinas kompetencijas: mokėjimo

mokytis ir komunikavimo (komunikavimo kompetencija mokant lietuvių kalbos yra laikoma esmine dalykine kompetencija)⁵.

Mokėjimo mokytis kompetencijos samprata

Mokėjimo mokytis kompetencija yra viena esminių siekiant ugdyti poreikį mokytis visą gyvenimą. Ugdydamasis šią kompetenciją mokinys „jaučia poreikį mokytis ir prisiima atsakomybę už savo mokymąsi, atkakliai siekia užsibrėžto tikslo. Geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus, išsikelti pamatuotus tolesnius uždavinius. Žino savo mėgstamus mokymosi būdus, pakankamus ir tobulintinus gebėjimus, mokymosi pasirinkimo galimybes“ (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008, 8). Taigi mokėjimo mokytis kompetencijoje sąlygiškai galime išskirti tokius aspektus: mokymosi įsisąmoninimą; mokymosi laiko planavimą, uždavinių kėlimą; mokymosi strategijų ir priemonių pasirinkimą; mokymosi pažangos įsivertinimą; nuolatinį mokymąsi. Mokant lietuvių kalbos ugdomas gebėjimas planuoti savo mokymosi veiklą, stebėti, apmąstyti ir koreguoti savo mokymąsi. Mokėjimo mokytis kompetencija, kaip bendroji, siejama su dalykine komunikavimo kompetencija ir bendrąja iniciatyvumo ir kūrybiškumo kompetencija (žr. 1 paveikslą).

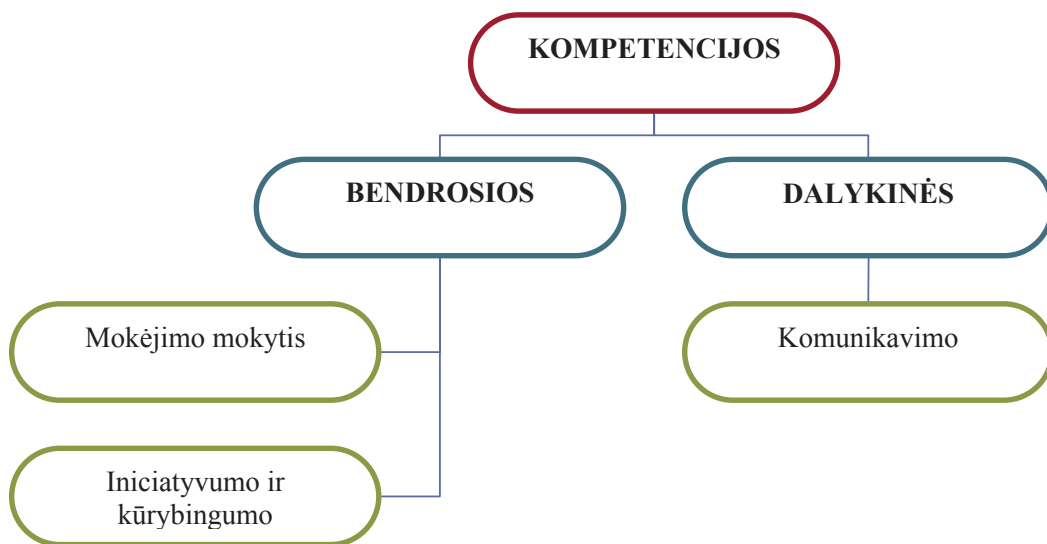
1 pav. Mokėjimo mokytis ir kitų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų integruoto ugdymo(si) modelis

⁵ Plačiau apie kompetencijas žr. Salienė V. Lietuvių kalbos ugdymas: žinios, mokėjimai, kompetencijos. – *Pedagogika: mokslo darbai* 95. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009, 139–145.

Mokėjimo mokytis kompetencija ugdoma per visas lietuvių kalbos pamokas, jei tam tinkamai parenkamos užduotys. Aptariamo vadovėlio dalyje SKAITAU mokėjimo mokytis kompetencija realizuojama mokant suprasti skaitomus negrožinius tekstus. Bendra tokio ugdymo schema yra tokia: namuose mokiniai būna perskaitę tekstą (pvz., *Gatvės menas populiarėja*), kartu su mokytoju pamokoje išsiaiškina svarbiausius teorinius dalykus (pvz., *teksto tema, loginės pauzės, intonacija, kontekstas*), susijusius su tema, vėliau analizuojamas tekstas, atliekamos įvairios užduotys. Mokėjimo mokytis kompetencija plėtojama, nes su tuo pačiu tekstu dirbama keliose pamokose, nauji teoriniai (pvz., *teksto tikslas, teksto pagrindinė mintis*) ir praktiniai teksto suvokimo dalykai analizuojami remiantis tuo pačiu tekstu, taip siekiama parodyti mokiniams, kad turimas žinias ir įgytus gebėjimus jie gali pritaikyti ir naujose mokymosi situacijose. Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija ugdoma skatinant mokinius ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose, atliekant kūrybines rašymo užduotis, siejant rašytinį tekstą su vaizdiniu (pvz., *siūlymas iliustruoti vieną pasiūlytą žymių žmonių mintį apie knygas piešiniu arba žodžiu*)⁶. Dalykinė komunikavimo kompetencija yra ugdoma per visas lietuvių kalbos pamokas (apie tai toliau straipsnyje).

Komunikavimo kompetencijos samprata

Komunikavimo gebėjimai yra ypač svarbūs šiuolaikinėje visuomenėje. Komunikavimo kompetencija suprantama kaip kalbinių, bendravimo, socialinių, technologinių gebėjimų visuma. Ugdymasis šią kompetenciją mokinys „siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą. Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir nežodinius pranešimus, bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją. Randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją ir tinkamai ją pateikia kitiems“ (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008, 8). Taigi komunikavimo kompetencijoje sąlygiškai galime išskirti tokius aspektus: sakytinio ir rašytinio teksto tikslo supratimas; žodinių ir nežodinių pranešimų perdavimas ir supratimas; informacijos rinkimas, interpretavimas ir vertinimas; sakytinio ir rašytinio teksto planavimas ir modeliavimas; komunikavimo įsivertinimas. Mokant lietuvių kalbos ugdomi gebėjimai rasti informaciją, formuluoti tikslus, planuoti veiklą, kritiškai vertinti ir įsivertinti. Komunikavimo kompetencija, kaip dalykinė, siejama su bendrosiomis mokėjimo mokytis ir iniciatyvumo ir kūrybiškumo kompetencijomis (žr. 2 paveikslą).

2 pav. Dalykinės komunikavimo ir bendrųjų kompetencijų integruoto ugdymo(si) modelis

⁶ Konkrečius pamokų pavyzdžius žr. Salienė V., Smetona A. *Lietuvių kalba. Pirma knyga. Skaitau. 9–10 klasė*. Vilnius: Tyto alba, 2011, 10–17.

Komunikavimo kompetencija, kaip dalykinė, labiausiai ugdoma per kalbėjimo pamokas. Analizuojamame vadovėlyje komunikavimo kompetencijai daugiausia dėmesio skiriama dalyse RAŠAU ir KALBU. Vadovėlio dalyje KALBU pateikiamo-

mis užduotimis siekiama ne tik ugdyti kalbėjimo gebėjimus, bet ir juos sieti su kalbos taisyklingumo reikalavimais. Taigi komunikavimo kompetencija, be jau minėtų jos komponentų, suprantama ir kaip taisyklingo kalbėjimo ugdymas⁷.

Išvados

1. Požiūrio į lietuvių kalbos ugdymą kaitą iliustruoja ugdymo programose formuluojami tikslai, uždaviniai, didaktinės nuostatos. Šiuo metu svarbiausias kaitos aspektas, pristatomas programose, yra bendrųjų ir dalykinių kompetencijų ugdymas.
2. Analizuojamas lietuvių kalbos vadovėlis 9–10 klasei yra savitas medžiagos pateikimo principais: kiekviena pamoka pateikiama viename atvarte, taip siekiama teorinių dalykų ir praktinių užduočių pateikti tiek, kiek galima atlikti per pamoką. Vadovėlio medžiaga, pateikta trijose teminėse knygose, išlaikant vienodą pateikimo struktūrą leidžia mokytojams rinktis temų pateikimo tvarką.
3. Vadovėlyje realizuojama nuostata, kad mokant lietuvių kalbos labai svarbi keturių kalbinės veiklos rūšių dermė.

4. Mokėjimo mokytis ir komunikavimo kompetencijos yra ugdomos per visas lietuvių kalbos pamokas. Bendroji mokėjimo mokytis ir dalykinė komunikavimo kompetencijos yra vienos svarbiausių siekiant įgyvendinti bendrosiose programos suformuluotus tikslus.

Literatūra

- Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
- Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl esminių kompetencijų mokymuisi visą gyvenimą (2005/0221(COD))*. – [www.europarl.europa.eu/meetdocs/.../com_com\(2005\)0548_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/.../com_com(2005)0548_lt.pdf) (žiūrėta 2012-01-07).
- Gamtamokslinio ugdymo, kalbos (gimtosios), matematikos ir socialinio ugdymo vadovėlių (vadovėlių komplektų) medžiagos tinkamumo kompetencijoms ugdyti tyrimo ataskaita*. – <http://mokomes5-8.pedagogika.lt> (žiūrėta 2012-01-07).
- Kompetencijų ugdymas. Metodinė medžiaga*. – *Projektas Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas*. – <http://mokomes5-8.pedagogika.lt> (žiūrėta 2012-01-07).
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*. – <http://www.ups.smm.lt/ugdymas/pagrindinis/bp>.

⁷ Konkrečius pamokų pavyzdžius žr. Salienė V., Smetona A. *Lietuvių kalba. Trečia knyga. kalbu. 9–10 klasė*. Vilnius: Tyto alba, 2011, 58–61.